

УДК 37.035:364-055.2+364.4-053.2-056.26

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.5.11>

Ірина СИДОРУК

доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, пр. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0000-0003-3029-3142

Надія КОРПАЧ

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки, пр. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-3607-2183

Бібліографічний опис статті: Сидорук, І., Корпач, Н. (2021). Соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з інвалідністю. *Ввічливість. Humanitas*, 5, 75–81, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.5.11>

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

У статті наголошено на таких видах інвалідності, як порушення слуху й мовлення, порушення зору, порушення інтелектуального розвитку, порушення опорно-рухового апарату, хронічні соматичні захворювання, психічні розлади. Акцентовано на основних періодах стану батьків, викликаних народженням дитини із психофізичними порушеннями. Соціально-педагогічну підтримку батьків розкрито як один із провідних чинників, котрий сприяє соціальній адаптації дітей з особливостями психофізичного розвитку. Встановлено, що вона надається під час соціально-педагогічної діяльності й включає соціально-педагогічні послуги, соціальне виховання, соціальне обслуговування, соціальний патронаж, соціальний захист.

Зазначено, що на підтримку дітей з інвалідністю та їхніх сімей спрямовано низку вітчизняних законодавчо-нормативних актів, з-поміж яких – Державний стандарт соціальної послуги тимчасового відпочинку для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю, котрий передбачає комплекс заходів із забезпечення, догляду та виховання дитини з інвалідністю, за місцем її проживання або перебування, в закладі, що надає соціальні послуги, на період відсутності батьків, із метою полегшення їхнього фізичного, психологічного та емоційного навантаження; Державний стандарт соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами, котрий передбачає організацію надання соціальної послуги соціальної реабілітації особам з інтелектуальними та психічними розладами, моніторингу та оцінки якості надання соціальної послуги соціальної реабілітації тощо.

Встановлено, що відповідно до вищезазначених державних стандартів послуги надаються на основі заяви та оцінки індивідуальних потреб дитини з інвалідністю. За результатами оцінки складається індивідуальний план, який містить заходи, що становлять зміст послуг, ресурси, терміни виконання та виконавців послуги.

Ключові слова: дитина з інвалідністю, види інвалідності, соціальні послуги, державні стандарти, соціальна реабілітація.

Iryna SYDORUK

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Special and Inclusive Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Avenue, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-3029-3142

Nadia KORPACH

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Social Pedagogy and Pedagogy of Higher School, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Avenue, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-3607-2183

To cite this article: Sydoruk, I., Korpach, N. (2021). Sotsialno-pedahohichna pidtrymka batkiv ditei z invalidnistiu [Socio-pedagogical support for parents of children with disabilities]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 5, 75–81, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.5.11>

SOCIO-PEDAGOGICAL SUPPORT FOR PARENTS OF CHILDREN WITH DISABILITIES

The article notes such types of disabilities as hearing and speech impairment, visual impairment, impaired intellectual development, musculoskeletal disorders, chronic somatic diseases, psychoneurological diseases. Emphasis is placed on the main

periods of parental condition caused by the birth of a child with psychophysical disorders, and socio-pedagogical support of parents as one of the leading factors contributing to the social adaptation of children with psychophysical development. It is implemented in the course of socio-pedagogical activities and includes socio-pedagogical services, social education, social services, social patronage, social protection. It is proved that a whole range of domestic laws and regulations are aimed at supporting children with disabilities and their families, including: The state standard of social services of temporary rest for parents or their substitutes caring for children with disabilities and the upbringing of a child with a disability, at his or her place of residence or stay, in an institution providing social services for the period of absence of the parents, in order to alleviate their physical, psychological and emotional stress; State standard of social rehabilitation of persons with intellectual and mental disorders, which provides for the organization of social services for social rehabilitation of persons with intellectual and mental disorders, monitoring and evaluation of the quality of social services for social rehabilitation, etc.

According to the above state standards, services are provided on the basis of a statement and an assessment of the individual needs of a child with a disability. Based on the results of the assessment, an individual plan is drawn up, containing activities that make up the content of the service, resources, deadlines and determined by the service providers.

Key words: *child with disabilities, types of disabilities, social services, state standards, social rehabilitation.*

Нині і в Україні, й в усьому світі спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості дітей з інвалідністю. Всесвітня Організація Охорони здоров'я при ООН зазначає, що у зв'язку з травматизмом, технізацією суспільного життя, погіршенням екологічного стану в багатьох країнах світу, неповноцінним харчуванням, кожен десятий мешканець Землі є інвалідом (Соціально-педагогічна та соціальна робота з різними категоріями клієнтів, 2010).

Водночас у Щорічній державній доповіді про становище дітей в Україні за підсумками 2019 року зазначено, що упродовж 2019 року було встановлено інвалідність 16 307 дітям віком до 18 років (21,5 випадки на 10 000 дітей). А станом на кінець 2019 року було зареєстровано 163 886 дітей з інвалідністю (216, 2 випадки на 10 000 дітей відповідної вікової категорії). Наголошено також, що у структурі інвалідності 30% – це діти з порушеннями розвитку, 15,5% – із хворобою центральної нервової системи і 16,5% – з розладами психіки та поведінки (Захист прав дітей..., 2020).

На жаль, кількість дітей з інвалідністю тільки збільшується, адже, за даними Держстату станом на перше січня 2021 року в Україні, уже налічувалося 163 900 дітей з інвалідністю. Тому проблема підтримки сім'ї, яка виховує дитину з інвалідністю, є однією з найбільш актуальних і знаходить своє відбиття в наукових доробках І. Іванової, Г. Кравченко, В. Тарасун, А. Романенко, М. Радченко, А. Ляшенко (окремі аспекти соціальної роботи із сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю), А. Капської, Н. Заверико (технологічні аспекти соціально-педагогічної роботи із сім'ями), Н. Грабовенко, І. Іванової (особливості роботи з родинами, які виховують дитину з інвалідністю), Є. Волкової, С. Шаховської (психологічна допомога родині дитини з особливими потребами) та ін.

Мета статті – розкрити сутність соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з інвалідністю.

Соціально-педагогічна підтримка дитини розглядається науковцями як: система соціально-педагогічної діяльності її суб'єктів, спрямована на допомогу соціальних інституцій сім'ям у подоланні комплексу труднощів біологічного, психолого-педагогічного й соціального характеру та розкриття особистісного потенціалу дитини (І. Макаренко); вид соціально-педагогічної діяльності, спрямований на виявлення, визначення і вирішення проблем дитини з метою забезпечення та захисту її прав, оптимізації умов соціалізації (Т. Алексеєнко, Ю. Жданович, Р. Малиношевський); складник процесу її реабілітації (Т. Соловйова), котра реалізується в процесі соціально-педагогічної діяльності та включає соціально-педагогічні послуги, соціальне виховання, соціальне обслуговування, соціальний патронаж, соціальний захист (М. Галагузова).

Для нашого дослідження є цінними праці А. Аносова, О. Безпалько, Т. Цюман щодо видів інвалідності, серед яких – порушення слуху й мовлення, порушення зору, порушення інтелектуального розвитку, порушення опорно-рухового апарату, хронічні соматичні захворювання, психоневрологічні захворювання. Важливо, що науковці наголошують на тому, що характер інвалідності безпосередньо впливає на ймовірні проблеми, які виникають у дитини з інвалідністю (Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми, 2017).

Зокрема, в дитини з порушеннями зору можуть розвиватися егоїзм, гординя, невдячність, негативізм, комунікаційні розлади, порушення ідентифікації, здатності до самообслуговування тощо. Її рідні мають розуміти, що,

займаючи позицію гіперопіки, вони позбавляють дитину самостійності й ініціативи. Батьки дитини з *порушеннями інтелектуального розвитку* не помічають або не бажають помічати ознак розумової відсталості, здійснюють постійний тиск на неї в намаганнях навчати дитину того, що їй не під силу, провокуючи дратівливість, впертість і навіть агресивність. Батьки дитини з *порушеннями опорно-рухового апарату* стикаються з проблемами самообслуговування дитини, її пересуванням, мобільністю, труднощами особистої гігієни. Як наслідок – дитина росте ізольованою від ровесників, соціальних об'єктів, соціального оточення тощо. У батьків дитини з *хронічними соматичними захворюваннями* постійно існує проблема медикаментозного лікування й госпіталізації, обмеження активності, страхів тощо. Тут дуже важлива підтримка дитини батьками, друзями, родичами. Діти з *психоневрологічними захворюваннями* стають замкненими, підозрілими, сором'язливими, відсторонюються і навіть побоюються навколишніх, якщо увага батьків постійно сконцентрована на їхніх захворюваннях. Нервово-психічні порушення можуть створювати конфлікти і в родині, і соціальному оточенні. Якщо не вдається їх розв'язати, то батьки ізолюють і себе, і дитину від навколишнього середовища, приховують симптоми захворювання дитини. На жаль, дуже часто батьки відмовляються від виховання такої дитини і можуть перекласти виховні функції на спеціальні установи (Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми, 2017).

Порушити спокій у сім'ї можуть характер і ступінь вираженості порушень у дитини, тривалість, зовнішні прояви, індивідуальні особливості та ціннісні орієнтації батьків, соціальне середовище та умови, які не дають змоги батькам реалізувати свої виховні завдання.

А. Маллер, Г. Цикото, С. Пюра, Н. Краснова, Л. Харченко, В. Пігіда, Я. Юрків та інші науковці виділяють чотири основні періоди у стані батьків, викликаним народженням дитини із психофізичними порушеннями.

Зокрема, стресовий стан, розгубленість, пригніченість, заниження самооцінки, поява почуття провини, роздуми про можливість відмовитись від дитини притаманні *першому періоду*.

Поступовий перехід стресу в негативізм, заперечення притаманні *другому періоду*. Батьки

піддають сумніву реальність діагнозу дитини, звинувачують медичний персонал у тому, що не можуть надати належну допомогу. Заперечення може мати дві форми: від повної відмови, що з дитиною щось не так і їй потрібна медична допомога, до часткового заперечення серйозності діагнозу дитини. Тому в цей період дуже важливо надати батькам інформацію щодо природи захворювання та ефективних (неефективних) методів лікування і реабілітації. Тривалість другого періоду в різних сім'ях різна. Нормальна динаміка другого періоду виявляється в поступовому зменшенні ступеня та інтенсивності заперечення і щораз більшому усвідомленні реальності та відкритті адаптаційних шляхів пристосування до неї. Втім часткове заперечення, неприйняття деяких аспектів реальності може тривати роками.

Усвідомлення реальності притаманне *третьому періоду*. Батькам дуже важливо усвідомити реальність обмежень, пов'язаних з інвалідністю, усвідомити втрату можливостей – і для дитини, і для усієї сім'ї. У цей період відбувається процес прийняття і примирення з цими втратами. Без нього неможливий подальший рух до реалістичної адаптації, відкриття не втрачених, а наявних можливостей до щастя, самореалізації. Дуже часто усвідомлення батьками дійсної картини захворювання призводить до депресії. Найчастіше це стається з матерями, оскільки їм доводиться найбільше часу перебувати з дитиною. У них спостерігаються астенічні явища – головні болі, болі в грудях, коливання артеріального тиску. Жінка стає більш замкнутою, втрачає інтерес до навколишніх, у неї спостерігається постійна млявість, дратівливість, образливість, нестриманість та ін. Недостатність соціальної підтримки, недоступність систем послуг, які могли б надати сім'ї та дитині належну психосоціальну підтримку та реабілітацію, не дають змоги багатьом сім'ям віднайти реальні шляхи адаптації до інвалідності та повноцінного життя з нею в таких соціальних умовах. Примирення потребує також зміни системи цінностей та життєвих орієнтирів, а це завдання має більш соціальний характер, ніж індивідуальний.

Четвертий період характеризується примиренням батьків із психофізичними особливостями дитини, пристосуванням до них (Маллер, 1995) прийняттям нової реальності (конструктивна поведінка) – передбачає відкриваються

нові цінності й бачення сенсу життя (Пюра, 2017), емоційним полегшенням. Батьки вже більш спокійно можуть говорити про інвалідність дитини, бачити наявний потенціал, ресурси, які можна інвестувати для розв'язання проблеми, починають дослухатися до порад фахівців та прагнуть дотримуватися відповідної програми виховання дитини. У них вже є об'єктивне сприйняття реальності обмежень дитини та реальні очікування щодо майбутнього (Маллер, 1995; Соціально-педагогічна та соціальна робота з різними категоріями клієнтів; Пюра, 2017).

Коли народжується дитина з інвалідністю, порушуються майже всі сімейні функції: *економічна* (зменшення доходу сім'ї, оскільки один із батьків (як правило, мама) змушені покинути роботу, а витрати збільшуються на новонароджену дитину з патологією розвитку, її лікування, реабілітацію, догляд, спеціальне обладнання тощо); *репродуктивна* (після народження дитини з вадами розвитку батьки дуже часто не наважуються планувати іншу дитину); *функція задоволення фізіологічних потреб* (потреба в інтимній близькості порушується через внутрішні конфлікти, складні взаємовідносини між подружжям унаслідок інвалідності дитини, через накопичення втоми та страх народити ще одну хвору дитину); *рекреаційна* (порушується через зміни пріоритетів і нестачу сил та часу на культурний відпочинок, захоплення); *соціалізуюча, виховна, світоглядна, освітня* (набувають нового значення та здійснюються крізь призму інвалідності дитини).

На підтримку дітей з інвалідністю та їхніх сімей спрямовані такі вітчизняні законодавчо-нормативні акти, як Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (2006) («визначає основні засади створення правових, соціально-економічних, організаційних умов для усунення або компенсації наслідків, спричинених стійким порушенням здоров'я, функціонування системи підтримання особами з інвалідністю фізичного, психічного, соціального благополуччя, сприяння їм у досягненні соціальної та матеріальної незалежності») (Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні..., 2005), Закон України «Про психіатричну допомогу» (2000) (спрямований на надання психіатричної допомоги, правового, соціального захисту, навчання осіб, які страждають на пси-

хічні розлади, регламентує права та обов'язки фахівців, які беруть участь у наданні психіатричної допомоги, здійсненні соціального захисту та навчання осіб, які страждають на психічні розлади) (Про психіатричну допомогу..., 2000), Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (1991) (гарантує їм рівні можливості з іншими громадянами для участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, створення відповідних умов, які дають змогу особам з інвалідністю ефективно реалізувати права та свободи людини і громадянина та вести повноцінний спосіб життя згідно з індивідуальними можливостями, здібностями і інтересами) (Про основи соціальної захищеності..., 1991), Закон України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» (2001) («гарантує особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю право на матеріальне забезпечення за рахунок коштів Державного бюджету України та їх соціальну захищеність шляхом встановлення державної соціальної допомоги на рівні прожиткового мінімуму») (Про державну соціальну допомогу..., 2000).

У 2019 р. прийнято Закон України «Про соціальні послуги» (вступив у дію з 01.01.2020 р.). Він регулює основні організаційно-правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин. Згідно з цим Законом, складні життєві обставини – це «обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самостійно» (Про соціальні послуги..., 2019). Серед чинників, які зумовлюють складні життєві обставини та пов'язані з інвалідністю, є: часткова або повна втрата рухової активності, пам'яті; невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування; психічні та поведінкові розлади, в тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин; інвалідність тощо.

Водночас на виконання цього Закону було прийнято низку державних стандартів. Для нашого дослідження є цінними Державний стандарт соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами (2019 р.) (Про затвердження Державного стандарту..., 2018) та Державний стандарт соціальної

послуги тимчасового відпочинку для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю (2021 р.) (Про затвердження Державного стандарту..., 2001). Саме ці документи визначають «зміст, обсяг, умови та порядок надання соціальної послуги соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами» (Про затвердження Державного стандарту..., 2018) та «зміст, обсяг, умови, норми і нормативи, порядок надання та показники якості соціальної послуги тимчасового відпочинку для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю» (Про затвердження Державного стандарту..., 2001).

Так, Державний стандарт соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами (Про затвердження Державного стандарту..., 2018) спрямований на організацію надання соціальної послуги соціальної реабілітації особам з інтелектуальними та психічними розладами; моніторинг та оцінку якості надання соціальної послуги соціальної реабілітації. Для того, щоб отримати соціальну послугу соціальної реабілітації, потенційному отримувачу послуги треба звернутися до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення, після чого визначаються індивідуальні потреби, складається індивідуальний план надання соціальної послуги соціальної реабілітації, укладається договір про надання соціальної послуги соціальної реабілітації. Зміст соціальної послуги соціальної реабілітації передбачає навчання, формування, розвиток і підтримку соціально-побутових навичок (самообслуговування, комунікації, позитивної поведінки, приготування їжі, користування грошима, орієнтування тощо), надання допомоги в забезпеченні технічними та іншими засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними, психологічну підтримку, в тому числі шляхом організації та координації підтримки за принципом «рівний-рівному», нормалізацію психосоціального стану і підвищення якості життя, організацію дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності тощо, надання інформації з питань соціального захисту населення (Про затвердження Державного стандарту..., 2018).

Державним стандартом соціальної послуги тимчасового відпочинку для батьків або осіб,

які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю, передбачено, що соціальна послуга надається на підставі усної або письмової заяви отримувача соціальної послуги, поданої до центру надання адміністративних послуг або до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення. До заяви також додаються копії: документ, що посвідчує особу отримувача соціальної послуги; медичний висновок про дитину з інвалідністю віком до 18 років за відповідною формою; документ, що підтверджує повноваження законного представника дитини з інвалідністю (за потреби); свідоцтво про народження або паспорт дитини з інвалідністю; медичний висновок про те, що дитина з інвалідністю за медичними показаннями потребує постійного стороннього догляду; індивідуальна програма реабілітації дитини з інвалідністю (за наявності) (Про затвердження Державного стандарту..., 2001).

Після прийнятого рішення на надання соціальної послуги проводиться оцінювання індивідуальних потреб дитини з інвалідністю. Зокрема, оцінюються можливості виконання дитиною елементарних і складних дій. Спроможність дитини виконувати елементарні дії в повсякденному житті рекомендується оцінювати за десятьма критеріями: прийом їжі; купання; особистий туалет (вмивання, розчісування, чищення зубів тощо); одягання і взування; контроль дефекації; контроль сечовиділення; відвідування і здійснення туалету; вставання й перехід із ліжка; пересування; рух вверх/униз сходами (Про затвердження Державного стандарту..., 2001).

Водночас здатність виконувати складні дії дитиною рекомендується оцінювати за дев'ятьма критеріями: користування телефоном; пересування на відстані, куди не можна дійти пішки; дрібні покупки в магазині; приготування їжі; ведення домашнього господарства; дозвілля, в тому числі рукоділля; прання; прийом лікарських засобів; розпорядження особистими фінансами (Про затвердження Державного стандарту..., 2001).

Разом із тим у державному стандарті зазначено, що потрібно визначати і рівень індивідуальних потреб дитини, яка має інвалідність. Він має визначатися на підставі оцінювання навичок проживання за дванадцятьма категоріями

життєдіяльності: управління фінансами/обізнаність у сфері споживання; організація харчування; зовнішній вигляд; дотримання правил особистої гігієни; здоров'я; утримання помешкання; користування транспортом; організація навчального процесу; навички пошуку роботи; організація роботи (зайнятості); дотримання правил безпеки та поведінки в разі надзвичайних ситуацій; знання ресурсів громади; міжособистісні відносини. Оцінювання базується на тому, що до кожної із цих категорій подано двадцять п'ять характеристик володіння навичками, які розподілені за складністю на п'ять рівнів (низький, базовий, задовільний, добрий, високий) та по п'ять характеристик для кожного з них (Про затвердження Державного стандарту..., 2001).

У цьому державному стандарті міститься анкета для визначення рейтингу соціальних потреб дитини з інвалідністю. Вона включає П.І.Б. дитини з інвалідністю, дату народження, місце проживання, П.І.Б. фахівця, дату опитування та власне опитування за 4 сферами. За сферою «Житло/документи» важливо виявити, чи може дитина безперешкодно потрапити додому, які в неї умови життя, чи має потребу у відновленні документів, чи має дитина змогу розпоряджатися особистими грошми. За сферою «Навички самотійного проживання» треба з'ясувати, чи дитина має посуд, доглядає за собою, прибирає свої речі і загалом у приміщенні, чи вміє писати, читати, користуватися телефоном без сторонньої допомоги, користуватися громадським транспортом тощо. За сферою «Здоров'я», яка має бути пріоритетною, треба з'ясувати: який стан психічного здоров'я дитини; чи буває у неї бажання завдати собі шкоди; чи трапляються істерики, емоційні спалахи тощо. У Соціальній сфері треба з'ясувати наявність соціальних контактів, режим дня та як дитина проводить свій вільний час, чи

є у неї бажання навчатися, чи достатньою є підтримка близьких, зайнятість тощо (Про затвердження державного стандарту..., 2001).

За результатами визначених індивідуальних потреб дитини з інвалідністю (протягом трьох робочих днів після оцінювання індивідуальних потреб) складається індивідуальний план, який містить заходи, що становлять зміст послуги, ресурси (обладнання, інвентар, витратні матеріали), періодичність і строк (термін) виконання, хто є виконавцем послуги.

Основні заходи, що становлять зміст соціальної послуги, форми роботи та орієнтовний час для їх виконання мають здійснюватися за такими напрямками, як адаптація дитини в послугі, надання місця для проживання, забезпечення харчуванням, допомога в дотриманні особистої гігієни, самообслуговуванні, спостереження за станом здоров'я, організація розпорядку дня та денної зайнятості, виховання та сприяння розвитку, організація дозвілля та відпочинку, підтримка родинних зв'язків та інших соціальних контактів (Про затвердження Державного стандарту..., 2001).

Соціальні послуги за вищезазначеними державними стандартами здійснюються на основі таких принципів: доступності, адресності, індивідуальному підході, законності, конфіденційності, поваги до честі та гідності; толерантності; гуманізму; забезпечення високого рівня якості соціальних послуг та іншими принципами, визначеними Законом України «Про соціальні послуги» (Про соціальні послуги..., 2019).

Отже, соціально-педагогічна підтримка батьків розглядається як складник процесу реабілітації дитини і передбачає не лише сприяння розвитку дитини, але й набуття батьками спеціальних знань, психологічної підтримки сім'ї, допомогу сім'ї щодо можливості відпочити, відновити сили.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 6 жовтня 2005 р. № 2961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>.
2. Про психіатричну допомогу : Закон України від 22 лютого 2000 р. № 1489-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text>.
3. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21 березня 1991 р. № 876-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.
4. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю : Закон України від 16 листопада 2000 р. № 2109-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14#Text>.
5. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.

6. Захист прав дітей в умовах децентралізації влади в Україні. Щорічна державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2019 року / ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики». Київ, 2020. 160 с.
7. Маллер А.Р. Педагог и семья ребенка-инвалида. *Дефектология*. 1995. № 5. С. 15–19.
8. Про затвердження державного стандарту соціальної послуги тимчасового відпочинку для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю : Наказ Міністерства соціальної політики України від 19 січня 2021 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0534-21#n14>.
9. Про затвердження Державного стандарту соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами : Наказ Міністерства соціальної політики України від 17 грудня 2018 р. № 1901. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0066-19#Text>.
10. Пюра О.С. Прикладні аспекти соціально-педагогічної роботи з батьками дитини з особливими освітніми потребами. *Молодий вчений*. 2017. № 2 (42), лютий. С. 533.
11. Соціально-педагогічна та соціальна робота з різними категоріями клієнтів : навчально-методичний посібник / Н.П. Краснова, Л.П. Харченко, В.М. Пігіда, Я.І. Юрків; Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. 408 с.
12. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посібник : У 2-х част. / А.В. Аносова, О.В. Безпалько, Т.П. Цюман та ін. / за заг. ред.: Т.М. Журавель, З.П. Кияниці, Ж.В. Петрочко. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. Част. I. 256 с.

REFERENCES:

1. Pro rehabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini (2005). [On Rehabilitation of the Disabled in Ukraine]. *Zakon Ukrainy vid 20.12.2005 r. No 2249-VIII*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> [in Ukrainian].
2. Pro psykhiatrychnu dopomohu (2000). [On Psychiatric Aid]. *Zakon Ukrainy vid 22.02.2000 r. No 1489-III*. Retrieved from; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text> [in Ukrainian].
3. Pro osnovy sotsialnoi zakhyshchenosti osib z invalidnistiu v Ukraini (1991). [On the Fundamentals of Social Security of the Disabled in Ukraine]. *Zakon Ukrainy vid 21.03.91 r. No 876-XII*. Retrieved from; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> [in Ukrainian].
4. Pro derzhavnu sotsialnu dopomohu osobam z invalidnistiu z dytynstva ta ditiam z invalidnistiu (2000). [On State Social Aid to Persons Disabled from Childhood and Disabled Children]. *Zakon Ukrainy vid 16.11.2000 No 2109-III*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14#Text> [in Ukrainian].
5. Pro sotsialni posluhy (2019). [About social intermediary service]. *Zakon Ukrainy vid 17.01.2019 r. No 2671-VIII*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> [in Ukrainian].
6. Zakhyst prav ditei v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraini. Shchorichna derzhavna dopovid pro stanovishche ditei v Ukraini za pidsumkami 2019 roku (2020). [Protection of children's rights in the context of decentralization of power in Ukraine. Annual state report on the situation of children in Ukraine in 2019]. DU «Derzhavnyi instytut simeinoi ta molodizhnoi polityky» [in Ukrainian].
7. Maller, A. (1995). Pedahoh y semia rebenka-ynvalyda [Teacher and family of a disabled child]. *Defektolohiya*, 5, 15–19 [in Russian].
8. Pro zatverdzhennia derzhavnoho standartu sotsialnoi posluhy tymchasovoho vidpochynku dlia batkiv abo osib, yaki yikh zaminiuiut, shcho zdiisniuiut dohliad za ditmy z invalidnistiu (2021). [About the statement of the state standard of social service of temporary rest for parents or the persons replacing them caring for children with disabilities]. *Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 19.01.2021 r. No 13*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0534-21#n14> [in Ukrainian].
9. Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu sotsialnoi rehabilitatsii osib z intelektualnymy ta psykhychnymy rozladamy (2018). [On approval of the State Standard for Social Rehabilitation of Persons with Intellectual and Mental Disorders]. *Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 17.12.2018 r. No 901*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0066-19#Text> [in Ukrainian].
10. Piura, O. (2017). Prykladni aspekty sotsialno-pedahohichnoi roboty z batkamy dytyny z osoblyvymy osvitynymy potrebamy [Applied aspects of social and pedagogical work with parentsof the child with special education needs]. *Molodyi vchenyi*, 2 (42), 533 [in Ukrainian].
11. Krasnova, N., Kharchenko, L., Pihida, V., & Yurkiv, Ya. (2010). Sotsialno-pedahohichna ta sotsialna robota z riznymy katehoriiami kliientiv [Socio-pedagogical and social work with different categories of clients]. *Navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakadiv*. Luhansk : Vyd-vo DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka» [in Ukrainian].
12. Anosova, A. (2017). Sotsialna robota z vrazlyvymy simiamy ta ditmy: posibnyk u 2-kh chastynakh [Social work with vulnerable families and children: a guide in 2 parts]. *Za zahalnoiu redaktsiieiu Zhuravel, T., Kyianytsi, Z., Petrochko Zh.* Kyiv : OBNOVA KOMPANI, chast. I. 256 [in Ukrainian].